

— Másnap aztán kiderült, hogy megtréfálták, — mondotta a kegyetlen Abberti.

Buck mérgesen nézett rá, a szelíd Zorades csöndesen folytatta:

— Amikor másnap reggel találkoztunk, én is halovány voltam, mint Bernadette asszony. Amikor Lorenzo kérdezte, hogyan aludtam, elmondtam éjjeli tapasztalataimat. Lorenzo örült és nevetett, Bernadette örült, de nem nevetett.

— »Nagyon örülök, hogy ezeket az eseteket tapasztalta«, — mondotta Bernadette.

— »En már hetek óta hallom itt éjjel a következőket: amint csönd lesz s a házban nem ég se lámpa, se gyertya, hallom, tisztán hallom, hogy a villában valaki jár-ke, hangosan lépked, az ajtókat nyitja és becsapja. Kopog az ablakokon, dobog a folyosókon, beront a szobákba, aztán rákezd, sír, jajgat, sóhajtozik, hirtelen vadul felkacag, úgy, hogy kilel a hideg, Lorenzo alszik, meg se moccan, sajnáltam felzavarni, nem akartam neki szólan. A cselédek sem szóltak, bizonyosan ők sem hallottak semmit, én tehát hallgattam, mert azt hittem, hogy csak nekem vannak ilyen gonosz képzeleteim.«

Lorenzo most először hallott erről, ő maga eddig nem tapasztalt semmit, gyanakvón nézett rá: »Kísérjétek, ügyebár nincsenek?« Mi hallgattunk. Ő nevetett és kijelentette: »Ne féljétek, gyerekek, mi lefűleljük majd azt a buta frátert, aki ilyen sületlen tréfákkal ijeszt titeket. Megyünk a rendőrségre.« — A rendőrfőnök mosolygott és három rendőrt bocsátott a rendelkezésünkre. Derék, józan, bizalmat gerjesztő legények voltak, akik nem tudták, hogy minek jöjjenek el este a villába, de pontosan megjelentek. Este fölkutattuk az egész házat, a padlástól le a pincéig, gondosan, nem találtunk senkit és semmit. Azután kijelöltük a helyeket, hogy ki hol fog őrködni. Az egyik rendőr a ház előtt állt künn az úton. A másik kettőt két egymástól távolos szobába helyeztük. A két cselédleány együtt maradt, mert nagyon félt. Lorenzo a folyosón állt s szemmel tartotta a ház kapuját. A házban a legnagyobb csend volt, semmi sem mozdult. Lorenzo egy éles füttyentett, erre a jelre mindenütt eloltották a lámpákat, a házban teljes sötétség volt.

Néhány másodpercnyi csönd, aztán kitört a lárma. Nevetés, jajgatás, dobogás, nyögés, csoszogás, suttogás — egyszerre csak vadul dörömböltek a ház kapuján. Lorenzo odaugrott s felrántotta a kaput. Senki. Lorenzo kilépett az utcára. Ebben a pillanatban a kapu becsapódott, a zárban fordult a kulcs, de hogy ki zárta be a kaput? mi nem láttunk senkit. Én nyitottam ki a kaput. A rendőr az utcán semmit sem hallott, sem nem látott. Fölcsereztük egy másikkal, ezt küldtük ki a helyére, aki eddig az utcán állt, most az emeleti szobába került. Ez persze lámpafény mellett ment végbe. Ezalatt csönd volt. Amint a lámpát eloltottuk, nyomban felhangzott a lárma, de most jóval erősebben. Nagyon kellemetlen lárma volt.

Lorenzo most gyufát gyújtott. A gyufát valaki, egy láthatatlan, rögtön elfűjta, ő nem látott senkit, hallott egy kacagó hangot, azután meg mintha éles karmok szántának föl az arcát, mintha le akarnák hántani arcáról a bőrt. Lorenzo ordított. Hozzá siettünk, gyertyát gyújtottunk, — semmi. Az arcán semmi nyom. Csak a rózsás színe lett oda. Csönd volt, — de nem: az egyik szobából vad lárma hangzott le.

— Ahá! — mondotta Abberti vidáman, — most jön a talány megfejtése.

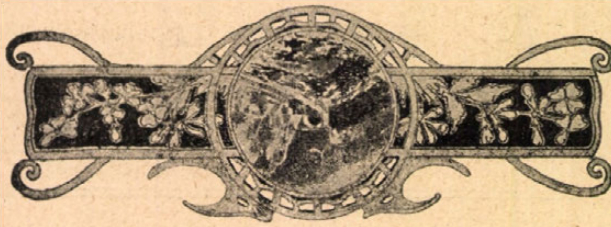
— Fölsiettünk az emeleti szobába, persze lámpákkal, ahol az utcáról felhozott rendőr volt. A lárma nem szűnt. Benyitottunk. A rendőr a szoba közepén állt s kardjával kétségbeesetten hadonászott. Összetört bútort, tükröket, szemében a gyötrő rémület. Szegény, hirtelen megőrült s most egy raj kísértettel

küzdött. Majd sírni kezdett, sírt keservesen és kiáltotta: — Nevetnek! Halljátok? nevetnek! Minket nevetnek! — Még azon éjjel menekültünk abból az elátkozott villából.

Zorades eldobta szivarját s hallgatott. Buck csöndesen, lehunyt szemmel ült. Abberti szólalt meg:

— Mondja, kedves professzor, mi ennek az esetnek a megfejtése?

— Nincs megfejtése! — szólt haragosan Buck. — Végre egy történet, mely megoldatlan marad!

A BARANYAI ŐSERDŐK.

Irta Sárosi VÁRADY FERENC.

A reánk, magyarokra, rettenetes végű világháború, a gonosz és kegyetlen trianoni béke a természeti ritkaságokban gazdag baranyai őserdőket is elrabolta tőlünk. A helyei főhercegi uradalom őserdeivel s világhírű szarvasállományával a rácok birtokába került. A könnyű és keserv közt letűnt két rác esztendő alatt oly nagymérvű pusztítást végeztek itt a vandál kezek, hogyha az ország testéről leszakított terület visszakérülne is hozzánk, soha se lenne az, ami volt. Ezek a baranyai őserdők, melyek legutóbb Frigyes főherceg tulajdonát képezték, külföldről, messze idegenből tudósokat, fejedelmi vendégeket vonzottak.

Első ízben 1893-ban volt Baranyában II. Vilmos német császár szarvasokra vadászni. Vele érkezett az öreg Albert száz király és Lipót bajor uralkodó herceg. A császárnak annyira tetszett a Dunamellék vadregényes és vadállományban rendkívül gazdag vidéke, rengeteg őrdősége, hogy másodsor 1897. szeptember havában látogatott el ide. Frigyes királyi hercegnek s Baranyának másodízben is két koronás vendége volt: I. Ferenc József, a magyarok királya és II. Vilmos, a németek császára. Királyunk öt napot töltött Kőrös-erdőn s a német császár egy nappal megtöltötte a karapáncsai erdőségben való tartózkodását. Remek példányú szarvasokat lőttek s nagy számmal került terítékre a nemes vad. A nagykiterjedésű őserdők buja növényzete kitűnő táplálékul szolgál a szarvasoknak s innen van, hogy az országban a legerősebb, legfejlettebb agancsosok a baranyai őserdőkben éltek.

A mult században a Duna felső részétől egy összefüggő óriási tölgy- és közben gesztenyefa-erdőség húzódtott le Baranyáig s az itteni területen hatalmas részt foglalt el a bükk- és tölgyerdő. Még a mult század negyvenes éveiben is oly gazdag volt Baranya vármegye erdőiben, hogy Haas állítása szerint a termelt makk százezer sertés meghízulására elegendő volt s ezenkívül több ezer mérő apró gubacs került eladásra. Fényes az ez idő körüli baranyai erdőterületek, amelyek szép növényű cser-, tölgy-, bükk-, gyertyán-, éger-, nyár-, jegenye- és iharfákból állottak, 266,865 holdra tette. Nagyon megfogytak azóta Baranya erdei, de még mindig nagykiterjedésűek. Frigyes királyi herceg tizenegy négyszögmérőföld területű helyei uradalmában, melyet keletről a Duna, délről a Dráva, nyugatról Schaumburg-Lippe György bükburgi, uralkodó herceg dárda, északról Montenuovo Alfréd herceg németbolyi és a pécsi püspök uradalma határoltak, az erdőségek 33,475, a nádasok, berkek 7,731 hold területet képviselnek. Könnyen elképzelhető, hogy mennyi lehetett itt a vad s milyen vadászokat rendezhettek a helyei uradalomban. Nem hiába jártak ide az uralkodók vadászni, az ország leggazdagabb vadállományú vadászterülete itt volt Baranyában.

A gím-, vagy nemes szarvas ezerével élt a helyei uradalom erdősegeiben. Téli napokban 200 darab szarvast is meg lehetett olvasni egy-egy falkában, szebbnél szebb példányokat. Egyes bikák annyira megerősödtek, hogy agancsuk megütötte a 10–11 kilót. Egy-egy agancs hosszúsága 100–120 cm.-t elért s a két agancs közötti távolság 126 cm. Ennél szebb fejdísz Magyarországon kevés szarvas viselt, Európa többi államában élő nemes szarvasok meg se közelítik ezt az erősséget. Volt a királyi herceg baranyai erdeiben őz is. Ez azonban jóval kevesebb.

Az utóbbi időben a vadsertések is elszaporodtak és a határos termőföldeken, különösen a kukoricásokban igen sok kárt okoztak. A vadon erdő bokros sűrűségeiben vadmacskák tanyáztak. Ezeket védték, hogy elszaporodhassanak. A mélyebben fekvő helyeken, ahol fokok szelik az erdőseget, a nádasok területén el, nagy számmal élt a folyami vidra, mely ugyan sok pusztítást vitt véghez a halak között, mindazonáltal nem

irtották, mert hiszen az árterekben, nádasok vizeiben bőségesen van az amúgy sem értékesíthető silány hal.

Az erdő szárnyasainak ritkaságai közül valók a réti sasok és a fekete gólyák, melyekre 1878. tavaszán néhai trónörökösünk Rezső királyi herceg Brehm E. Alfréd, világhírű német természettudóssal, Hodek és Bombelles gróffal, vadászott. A réti sas voltaképeni hazája Norvégia és Lapland, de megfordul Egyiptomban is. Magyarországon legszívesebben itt a Duna, a Dráva közt Baranya őserdeiben fészkel. A Duna, a Dráva partjaihoz, valamint a tavakhoz közel tartózkodik, am-lyekben sok a hal. Ha a tél kiűzi tanyájából, délre húzódik, de csak annyira, hogy a nagy hidegben életét tengethesse. Míg a víz be nem áll, könnyűszerrel megél, mert a vízből még ügyesebben meg tudja szerezni a prédát, mint a szárazon. Addig kering a víz fölött, míg meg nem látja a vízben a halat. Mint a nyíl lecsap rá, utána bukik a víz alá s újra fölveit magát és szárnyra kél. Zsákmányát, melynek pikkelyei közé vágta karmait, valami csendes helyre viszi és ott nagy kényelmesen elkölti. Az uradalomban nem üldözték. Nyugodtan szaporodhattak. Csak hogy, ha már sokan vannak, egymást nem tűrik meg s ilyenkor elszélednek a Duna és Dráva mentén új othont keresni.

Költés idejéig rendszerint békén él a réti sas a magafajabeliekkel, a párzás idején azonban benne is föltámad a féltékenység szította bosszúvágy, a harcias gerjedelem. Párjáért és fészkeért elkecseregett küzdelmet vív versenytársaival. A réti sas-házaspár házassága ugyan holtig szokott tartani, de csak akkor, ha a férj feleségét himtársai udvarlásaitól meg tudja őrizni, fészket pedig megbírja tartani. A férfikort ért, erejének teljességében lévő himsas szemet vet a másik him párjára és fészke, akkor csunya viaskodás támad. A törvényes férj élethálóra harcol minden toladó ellen, aki hitvesi és családi boldogságára tör. A harc fönt kezdődik a felhők között és sokszor csak lent a földön ér véget. Csőrrel, karmával vág neki egyik a másiknak, míg valamelyiknek sikerül a másikat megragadni. Csak hogy nyomban amannak a karmát éri a saját testében. Egyetlen tollgomolyagként buknek olyankor együtt a mélységbe, hol bele a vízbe, hol a szárazra. Körmüket kihúzzák egymásból, de csak egy pillanatra, amíg új mérkőzésre szedik össze az erejüket. Ha a földön folyik tovább a tusa, a nemes küzdők úgy viaskodnak egymással, mint egy pár mérges kakas és a csatateret, valamint a küzdelem komoly voltát is, kitépett, vérbekeveredett tollak jelzik. A tojó közben a küzdők feje fölött kering, vagy valami magas kuszálról, fatetőről nézi a viadalt, látszólag egykedvűen, de a győztest mindig dédelgetve fogadja, ha a csata végével hozzá száll, akár hitese férje, akár a galád csábító lett legyen azzá. Jaj annak, ha a harci szerencse a csábítónak kedvezett. A sas tojó szemében csak az erőset illeti meg a kuszorú.

A saspár régi fészket minden évben fölkeresi s már februárban hozzá fog a tatározáshoz. A hozzávalót együttesen szedik föl a földről, vagy ki a vízből, vagy le is tördelik a fákról és karmaik közt sokszor messziről hordják téskübbe, hol olyan mesterségesen beépítik vele a réseket, amint csak egy madártól kitalálhatik. Minthogy a fészket évről-évre fölébb rakják, idővel nagyra nő, úgy hogy már arról is megismerhető a kora. Mentől régebben él együtt a sasházaspár, annál magasabb a fészek, mely nincs mindig a fatetőn, de minden esetben jó magasán, a fatörzséhez hol közlebb, hol távolabb, de mindig erős ágon, mely a súlyos és egyre súlyosodó fészket megbírja. A fészkeknek úgy az alja, mint a teteje gallyakból, vagy gyenge ágakból épül, amik szélesen vannak egymás fölé és össze-vissza rakva s a hatalmasok közelébe merészen és biztosan toladó igen sok verébárnak alkalmas búvóhelyül. Fészkeik számára pedig jó üregül szolgál.

Február végén, vagy március elején tojja a nőstény a fészekbe két, legfőlegbb három tojást és buzgón neki ül a költésnek. A hím a kottással elfoglalt tojót eddellet ellátja, prédát keresni távozik, de még ilyenkor se megy messzire. Ha párjáról s önmagáról gondoskodott, hűséges és gondos őrként a fészek közelében ráül egy nagy fára, amely azontúl nemcsak őrhelye, hanem pihenő tanyája, éjjeli szállása is neki. Mintegy négy heti kottás után kilékel a kis fiókák, amelyek eleinte valami fehér gyapotgomolyhoz hasonlítanak, miből egy-egy fekete csőr, egy-egy pár sötét szem s máris éles karmú egy-egy pár láb kandikál, avagy nyúlik ki: de azért igen takaros kis jószágok s már ilyen kicsi korukban is nagyon öntudatosak. Van mit dolgozni az öregeknek, amelyek fölvaltva járnak préda után s fölvaltva őrzik fiaikat, de gondozni, mégis csak az anyjuk gondozza őket. Atyjuk hűségesen megteszi ugyan a magáét nevelésük érdekében, de egyedül az anyjuk tudja őket, úgy szelvének, dajkálni. Ha kicsi korukban megfosztanák őket anyjuktól, csak úgy elpusztulnának, mint az emlősök fia, ha árvaságra jutnak.

Az anyasas fiait a maga testével óvja esőtől, szeltől, hidegtől, saját begyéből ad nekik meglemelegített, megpuhított s félig megemésztett edelt. Ilyen dajkáláshoz az apasas nem ért, de azért, ha a kis réti sasok már nagyobbcskák, mikor anyjukat elvesztik, olyankor habozás nélkül magára vállalja fölnevelésük gondját és föl is neveli őket, sokszor a legnagyobb önfeláldozással. A réti sashak hamar nőnek. Három hetes korukban testük már megtollasodik, május vége felé már kirepülnek.

A másik madár-ritkasága e vidéknek a vadonjaiban élő fekete gólya. Ez a gyönyörű gázló madár a vén tölgyek alsó ágain fészkel. Az egzotikus megjelenésű

madár rendkívül díszíti a csendes erdei magányt, amelyhez nagyon illik. Nyulánk alakját fehér mellét, aranyosan ragyogó sötét zöld hátát és nyakát, b. bor vörös csőrét és lábait már messziről észreveszi az ember. A tojó rendszeren egy lábon áll a fészében, a gunár pedig többnyire a közelben valami vastag ágon pihen. Európa madarai között talán egy sincs, melynek egész lényén oly világosan ki volna fejezve az animal megtestesült fogalma, mint a fekete gólyában. A fekete gólya annyira ritka már, hogy csak elvétve találkozhatni vele. Annál több az erdei és vízi madarak különféle faja a belyei erdőségeiben, rétségeiben, nádasokban. Szalonkavadászatra minden évben lentjárt Frigyes királyi herceg családjával s magas vendégeivel a tavaszi húzaskor 5-600 erdei szalonkát lőttek. A vizivad bősége csudás. Tavasszal, ősszel, mintha felhők volnának, úgy szállanak ezrével és ezrével a belyei nádasok fölött. Minden évben kócsagok is költenek az őserdő nádasaiban. E ritka szárnyasok védelme az erdészek különös gondját képezte.

A német császár Baranyában kizárólag gim- vagy nemes szarvasra vadászott. Más vad iránt nem érdekelt. A hatalmas bikák már februárban, legkésőbb márciusban elvetik agancsukat, mely július végéig újra teljesen megnő. A fiatalabbak, legtöbbször nyársasok, gyakran még májusban is hordják agancsukat, de azért augusztusban már szintén leseprék elágazott agancsuk hancsát. Az agancsváltással némileg összefügg a vedlés is, a női tevékenység pedig mind a keitővel. Amint a bika elvetette agancsát, vele együtt képződik a nyári szőrruhája is, amint ez megvan, a sutáknál bekövetkezik a szaporulat. A bika teljes nyári ruházatában tartja nászát, a nász után csakhamar elvesztí sörteszőrét, mire a téli bundája kezd növekedni.

A nemes szarvas szerelme szeptember elején szokott gerjedezni s október hó közepéig tart. Már augusztus vége felé, mikor a bikák legkisebbek, a legnagyobbakban fölébred a szerelmi vágy. Ezt bőségükkel jelzik, barcáznak, minek következtében a nyakuk mindjárt kezdetben földuzzad. Azt a helyet, ahol a bika egyszer már szerelmeskedett, ismét megtartja a következő évben is, ameddig a fákat ki nem vágják. Az ilyen helyeket rígyetők helyeknek nevezik a vadászok. Ennek közelébe vonul a suta is, 6-8, 10-12 főnyi kis csapatokban, de elrejtőzik a bika elől s úgy keresteti magát és folytonosan kacérkodik. A bika orrát a földre tartva, szakadatlanul lőt-fut, szimatol a suták után. Ha még gyenge sutákat vagy nyársasokat talál ott, ezeket elkergeti és zsarnok egyeduralkodó lesz s ezt a hatalmát nagy eréllyel gyakorolja. Kiválasztott kedvesei egyikét sem engedí meg harminc lépésnyire se távozni, valamennyit a választott rígyetők helyére hajtja. Itt, körülveve több szépségtől, hevesen udvarol. A fiatalabb suták, az első évek makrancosok s vonakodók. Ezeket a bika lankadatlanul űzi-hajtja, úgy hogy egészen kopárrá tapossák a helyet.

Este és reggel visszhangzik az erdő a bikák bögésétől, melyek ilyenkor még enni is alig érnek rá s csak néha hűtik le magukat egy szomszédos pocsolyában vagy vízállásban, ahova a sutáknak is velük kell menniök. A szarvasbögés mértékeire elhangzik. Csendes estelen a karapáncsai, kőriserdei szarvasbögést a szomszédos falvakban is meghallják. Mikor a gim- vagy nemes szarvasok erőpróbálgató agancsukat kezdenek, amelyeknek azonban komolyabb jelentőséget tulajdonítani nem lehet, akkor már a szerelme teljes erővel kezdetét veszi s az agancscsörtetés a fajföntartási ösztön ébredésének előjele.

A bögési időszak alatt nem ritkák a szarvasviadalok, kivált ott, ahol sok az erős agancsos, mint éppen a baranyai őserdőben, karapáncsai és kőriserdei pagonyokban, hol a hatalmas, erős szarvasbikák száma legalább hatvanra volt tehető. Az erős vad hatalmas, kihívó szózata vágytársat csal magához s kész az összetűzés, viaskodás, mely gyakran élet-halálra szóló küzdelemmél fejlődik. A vetélytársak, mielőtt összeütnének, kihívó hangokon felelgetnek egymásnak, szinte bűg a rengeteg bele, mialatt a hárembíró agancsos a feltékenység végső fokozódott izgatottságával kerülgeti, örzi háremét s vadul tekintgető szemében szinte lángol a harcra kész ingerültség és fékezhetetlen szenvedély egyre éledő tüze, melyet csak vér, vetélytársának gözőlő meleg vére képes eloltani. Majd elcsendesedve, halálmelegvető nyugodtsággal várja a bõmbőlő szózatokra felelgető s a háremet eközben mindinkább megközelítő vetélytárs közeledését, míg végre tüzes, haragos tekintetük egymásba lövel s pillanatra mintegy leszegi őket az a varázslat, melyet vad tekintetük magába rejt. De ez csak egy pillanat. A másik percben már lehajtott fővel, szilaj bikák módjára rohannak egymásra s fölhangzik az agancsok ijedelmes csattogása, mely úgy hat távolról a földre, mintha botokat vernének össze. Halálmelegvető elszánt-sággal, de teljesen némán, szótlannul vívják párbajaikat, csak az orrukon át hangzó prüszkölő fuvás árulja el azt a nagy dühvel megindult forrongást, mely bensejükben háborog. Az acélerős idegek és inak megfeszülnek ilyenkor, a paták meg-megdobannak a talajon s a megfeszített hátsó lábak szinte a földre fúródva biztosítják a szilárd pozíciót számukra, melytől a győzelem kockája függ s amelyből kimozdulni egy a letiprás veszélyével. Így folyik a mind hevesebbé váló küzdelem s ha csak nem nagyon egyenlőtlen erejű állatok lálnak egymással szemben, egyikük se tágít a végkimerülés határáig. Újra és újra összemérik erejüket, csattogó fegyverüket, a félelmes agancsokat, míg egyszer az agancs hasító ágai bele nem szúródnak a vetélytárs szügyébe, vagy oldalába és vér festi be az

erdő üde zöld gyepszőnyegét. A legyőzött hang nélkül összerogyik, kicsordulnak könnyei, míg teste öltö győztes agancsos egetföldetrázó bögéssel hirdeti diadalmát. Lakatos Károly írja, hogy nem ritka az eset, kivált igen ágas-bogas fejdísz hordó szarvasoknál, hogy agancsai annyira összebonyolódnak, hogy a legnagyobb erőfeszítéssel se képesek szétválni. Ilyenkor néha, a nagy erőfeszítés folytán az egyiknek, a gyengébbnek a nyaka török; de általában az így összebonyolódott szarvasok együtt szoktak elpusztulni. Gyakran órákosszáig tart a küzdelem. A legyőzött csak akkor vonul vissza, ha végképen kimerült. A győztes megleli jutalmát a suták nyájaskodásában s forró szerelmében, nagy ragaszkodásában. Ezek között is van azonban kikapós természetű, mely míg a harc folyik, egy-egy kedvére való fiatal bikával megcsalja a viaskodó öregeket.

A bögés idején legalkalmasabb a vadászat. Az erdészek ismerik a rígyetők helyeket s a kora reggeli órákban és naplemente előtt az erősen bögő szarvasokat kilesik.

A karapáncsai erdőség természeti szépségeiben rendkívül gazdag csudálatosan szép. Az erdőségben való bolyongás magában is fejedelmi élvezet. Az erdőség a Duna partján kezdődik s az egész szigetre kiterjed. Fűzek, fehér, rezzgő- és fekete nyárfa, szilfa, meg több száz éves tölgyek, az előbbiektől túlnyomóan, az utóbbiak csak gyéren elszórva alkotják az erdőt. A sűrű, csaknem kizárólag fűzből álló parti szegélyből ugyanezen fajú vén fák emelkednek ki. A síkságra sok helyen mélyen be-benyúló erdő mélyében óriási fehér és fekete nyárfák hatalmas koronái nyúlnak a többi erdő fölé s göröcsön vén tölgyek terpesztik égnek száraz sudaraikat. Egyetlen pillanattal láthatni a fa életének minden fokát a sarjadzó fűzfahajtástól kezdve a korhadó fa-óriásig: éledő, csirázó, izmosodó, növekedése teljességében duzzadó, majd kiszáradt sudarú, villámsujtotta, félig elszenesedett, földön heverő, revesedő, korhadó fákat. Közöttük illó-, vagy folyóvíz csillámlik, följük borul az égbolt. A titkos homályból éneklőmadarak nótája hallatszik, repülő sas szárnyának suhogása, sólyom vijjogása, harkály kopácsolása, holló károga s gének rihogása. Itt-ott egy pázsitos tisztás, valami vágásfele tünik elő, mely még nem ért rá bokrokkal, cserjékkel benőni, rést nyit az erdőbe s bepillantást enged a mögötte elterülő tájra: a messze síkságra, az azt szegélyező dombosra, végtelenné látszó mezőkre, egy-egy kis falu, sudár magas, fehér tornyára. Nyáron, mikor a lomb színe nagyjából egyszínű, télen és tavasszal, mikor a fák lombtalanok, az erdőt szinte farszós lehet nézni, most a hervadó őszben, amikor az elmulás szele rezgeti a pirosra és sárgára vált levelekkel tarkított lombokat, olyan festői, olyan bűvös hatású az erdő, hogy szinte megállítja az ember szívverését, lélegzetét a csudálásába, az élvezésébe való gyönyörteljes elmerülés. Legszebb az erdő ősszel, amikor a fa hullatja levelét.

A belyei uradalom rengeteighez ezelőtt harminc-egyven évvel alig lehetett hozzáférni, mert egészben véve egy óriási mocsár volt. Frigyes főherceg a belvizeket mind lecsapoltatta, a területeket ármentesítette Csupán a mélyebben fekvő nádasokat, berkeket, tavakat hagyta meg a maguk ősiségében. A Duna színe fölött legmagasabban álló helyek, ahol zsíros, jórészt iszapos föld hordódott össze, a legbujábbban termő helyek, ahol derékig érő fű nő. A szeder olyan sűrűen fejlődik itt, a különböző fölfutó növények olyan tökéletesen befognak egész erdőrészeket, hogy csaknem lehetetlen egy lépéssel is tovább menni. Az ilyen befutott bozót sűrűség a vadmacskák legkedvesebb tájára, ahonnan minduntalan kihallatszik a fiatalok miakolása s az öreg nyervogása. Máshol meg az erdő valóságos mocsárrá válik, amihez a tartós esőzések járulnak. Ezekből a mocsarakból faóriások emelkednek ki. Hatalmas törzsek, miket a vénség, a szélvész, a vihar, a villám döntött ki, repedve hevernek a vízben, gyakran már tápláló talajává válván a belőlük buján sarjadzó bozót-nak, más fák meg, amelyeken az enyészet még nem tudott erőt venni, eltorlaszolja az ember előtt az utat. Letört gallyak, a legvastagabból a leggyengébb ágacskaig, melyeket a szél összehordott, úszó szigeteket, vagy kirugó földnyelveket alkotnak, nem csekélyebb akadályt és bajt okozva úgy a csónakosnak, mint a gázoló vadásznak. Hasonló szigetekéknél nádból, kákából, messzire libegő takarót borítanak a nyitabb vízfelületekre. Kiemelkedő iszaplerakódások, melyeken a fűz-és nyárfajok magva alkalmas talajra talál, áthatlan sűrűségeket alkotnak. Itt élnek a vidrák. A törpe fűzések, egyben az üde, fiatalos és vénséges vén pagonyok a nádas belsejében sötét foltokként válnak ki.

A karapáncsai pagony közepén építette föl Frigyes kir. herceg remek vadászkastélyát, melyben a német császárt többször látta vendégül. A főherceg ezt a vadászkastélyt II. Vilmos német császár tiszteletére emeltette. Az épület Mária Terézia korabeli stílusban Gerl építészeti tanácsos tervei szerint készült. A kastély előtt két köből faragott szarvast helyeztek el magas talapzaton. Amint belépünk a kastélyba, a hallba jutunk, melynek fala és mennyezete fával van borítva. Itt angol piros borszékéket helyeztek el különböző nagyságú asztalokkal. A fogadóterembe falépcső vezet föl, melynek falai világos kékek. Ugy e, mint a többi terem falai tele voltak fényképekkel, melyeknek számát, mint szenvedélyes amatőr, Izabella főhercegnő iszaporította, a saját pompás fényképfölvételeivel. A fogadóterem mellett van a szalon, melynek bútorzata XIV. Lajos korabeli világos rózsaszínű. A bútorok itt mind régiék. Jórészt, mint régiségek bírnak különös

értékkel s a vadászkastély ősie hatását igyekeznek előmozdítani. A falakat régi és újabb rézmetszetek díszítik. Az étkezőteremből a dohányzóhelyiségbe jutunk, mely a szalon mellett nyert elhelyezést. Az ebédlő falait teleaggatták vadásztrofeákkal, remekebb-nél remekebb agancsokkal. Az ebédlőből jobbra nyílik a hálószoza. Az ágyak mind mennyezetesek, úgy az emeleten, mint a földszinten. A hálószozák mellett fűrdőcellák foglalnak helyet, ezek mellett ruhatárak. A földszint és emelet beosztása teljesen azonos. A konyhák s a cselédség lakásai külön épületben nyertek elhelyezést.

E remek vadászkastélyban lakott II. Vilmos német császár vendégszerető házigazdájával s ennek családjával s innen szokott napfölkelté s nap lenyugvása előtt a pagonyba szarvas-cserkészésre kirándulni. Hogy a vadászaton kívül a változatosság kedvéért egyéb szórakozást is nyújtsanak a császárnak, népünnepségeket rendeztek az erdő tisztásán, a kastély előtt s bemutaták a vidék festői népviseletét, melyben a német császár már többször gyönyörködött s amelyben kifogyhatatlan élvezetet talált mindig. Annyi bizonyos, hogy egész Európában ehhez hasonló népviseletet nem lehet találni. A néhai trónörökös, Rezső királyi herceg »Tizenöt nap a Dunán« című munkájában, következőképpen ír a dályoki sokacokról: »Feltűnő szép emberek, kivált az asszonyok, akik közt látunk magas, karcsú, rendkívül szép teremteseket. A nők viselete igen furcsa, civilizált fogalmak szerint tulajdonképpen meglehetősen illelten. Láthatuk itt egész világosan, hogy a társadalmi élet intézményei csak az emberek által megállapított fogalmak. Nálunk senki sem ütközik meg, ha a nők fátyolosan ábrázattal jelennek meg a férfiak előtt, ellenben nem igen tekintenek közönséges szokásnak, ha hölgyeink egyetlen, legfőbb térdén fölül érő köntöskét hordanának, amelynek még hozzá mind két combjuk hosszában, a la szép Helena, egész csipelyükig menő mitológiai hasíték volna. Ezek a sokacok másként gondolkoznak. Illetlennek találják, hogy arcuk födétlen legyen s be is pólyázzák igen csinosan hímezett kendőkkel, úgy hogy csak a szemük látszanak, derekuk is ilyenféle kendőbe van göngyölve egész csipőig. Testük többi részét egyetlen szoknya takarja, mely tulajdonképpen két, jóval térdén fölül érő köntösből áll. Az egyik elül, a másik hátul fityeg, közöttük pedig combjaik hosszában szabad tér nyílik, minthogy az ing használatának intézménye e falvakig még nem jutott el. Soha se hittem volna el — írja a trónörökös — hogy Európában még ilyen bizarr népviseletet találhatok.« Azóta a föltűnő bizarrságon a kultúra egy kicsit enyhített. Az alsó mezítelenségek megfogytak. Több a ruha, kevesebb a hús.

A sokacok népünnepélyein Frigyes királyi herceg fia: Albrecht is részt vett. Sokac népviseletben jelent meg a nép között a gájdá-szóra velük járta a kólót.

Most a baranyai s a szantovai sokac szépségek, tü. es szemű lányok, menyecskék a vadráccokkal járják a kólót. Nem örömet, nem szívesen. A kényszer, a terror hatása alatt. Mindig magyaroknak vallották magukat, ámbar az anyanyelvük horvát volt, valamennyien beszéltek magyarul s szerettek bennünket.

Szegény Magyarország! Hogy hazánk területének kétharmadával ennek is el kellett vesznie, fájdalmasan, kínosan szomorú. Reményt nyújtó s vigasztaló azonban, hogy nem örökre s talán nem is sokára. Majd csak visszakerülnek Baranya őserdei is a többi elrabolt területekkel, mert majd az ellenségeink is megértik azt a nagy igazságot, hogy »Csonkamagyarország — nem ország« ...

GONDOLATOK.

Oly erős szervezettel bír az asszonyi emberteremtény, hogy a leghetetlenebbeké vált megpróbáltatást is keresztül állja.

A világháború a világ összes nagyfejuinek bölcsessége és jóslása ellenére sem ért véget három hónap alatt, sőt még három év után sem.

Amiből túlsok van, annak már nincs értéke a mi szemünkben.

Még a nem egészen jól sikerült házasság is többet ér, mint a legpompásabb alkalmazotti függés, mert a nőnek még a mai nő-emancipáció idejében is a legfontosabb földi rendeltetése a férjhez menés.

A boldogító jólét közepette reptül az idő.

Amiért nem küzdünk, annak nem örülhetünk.

Honnan van az, hogy a sokkal kevesebb gazdagember között még aránylag is sokkal több az elégedetlen?

Aránytalanul több a gazdag, mint a szegény öngyilkos.

A pénz megnyugtató és gondzó, amikor annyi van belőle, amennyi a tisztességes megélhetéshez kell.

A sok és felesleges pénz nagy csapás.

Ami baj, szerencsétlenség a világon történt vagy történik, annak mind vagy a sok pénz, vagy a sok pénz utáni törtetés volt az okozója.

A munkabírás, a dolgozni akarás és a munkakedv az a vagyoni, amelyet nem vehet el tőlünk senki.

Dr. Falk Zsigmond.